

Міністерство освіти і науки України Комунальний заклад вищої освіти “Вінницька академія безперервної освіти”

Кафедра екології, природничих та математичних наук

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗУБРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО (*BISON BONASUS*) НА ТЕРИТОРІЇ ПОДІЛЛЯ

Роботу виконав:

Гречковський Володимир Олександрович

Науковий керівник:

Серебряков В.В., доктор
біологічних наук, професор,
професор кафедри екології, природничих
та математичних наук

КЗВО “Вінницька академія
безперервної освіти”

Актуальність теми: Негативні зміни навколишнього середовища вплинули на стан флори й фауни. Живі організми, які в процесі еволюції пристосувалися до певних життєвих умов, не можуть за відносно короткий строк змінити свій спосіб життя, будову, поведінку, об'єкти живлення, а тому без допомоги людини приречені на вимирання. Темпи природного вимирання настільки незначні порівняно з темпами знищення їх людиною, що процес утворення нових видів не може компенсувати ці втрати.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні еколого-біологічного стану популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) на території Поділля та у вдосконаленні засад її збереження.

Об'єкт дослідження — еколого-біологічний стан популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) на території Поділля для його збереження і відтворення..

Предмет дослідження – ареали поширення зубра (*Bison bonasus*), шляхи міграції, еколого-біологічні особливості, причини зміни чисельності, заходи з охорони й відтворення популяції на території Поділля.

Завдання:

- проаналізувати сучасний стан популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) в Україні;
- визначити еколого-біологічний стан популяції зубра у Східному Поділлі;
- розробити обґрунтування щодо створення національного природного парку (НПП) «Центральне Поділля»;
- вдосконалити механізм збереження, відтворення та охорони популяції зубра на території Східного Поділля як чинника стабілізації лісових екосистем;
- зробити висновок та надати практичні пропозиції щодо перспективи господарського використання виду.

Матеріали і методи дослідження

Матеріалами дослідження слугували наукові літературні джерела, законодавчі акти і нормативні документи у галузі охорони природи і заповідної справи, офіційні матеріали Державної екологічної інспекції у Вінницькій області, Управління розвитку територій та інфраструктури Вінницької ОДА, Екологічний паспорт Вінницької області, кадастри та реєстри, Звіт обласного управління лісового та мисливського господарства Вінницької ОДА, результати власних польових досліджень

Методи дослідження:

- літературного аналізу* – для вивчення, систематизації і узагальнення існуючих наукових і методичних підходів щодо охорони популяції зубра;
- абстрактно-логічний аналіз* – для формулювання наукових положень, висновків;
- економіко-статистичний* – для аналізу сучасного стану виду, його еколого-біологічного стану, біомоніторингу.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, щоб визначити еколого-біологічні показники стану популяції зубра (*Bison bonasus*) та вдосконалити механізм збереження, відтворення й охорони популяції на території Східного Поділля як чинника стабілізації лісових екосистем..

Інноваційність результатів дослідження полягала в тому, щоб запропонувати створення національного природного парку (НПП) «Центральне Поділля» та вдосконалити механізм збереження, відтворення й охорони популяції зубра на території Східного Поділля як чинника стабілізації лісових екосистем.

Теоретичне значення дослідження в тому, що проаналізовано сучасний стан популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) в Україні; визначено еколого-біологічний стан популяції зубра у Східному Поділлі; запропоновано створення національного природного парку (НПП) «Центральне Поділля»; вдосконалено механізм збереження, відтворення та охорони популяції зубра на території Східного Поділля як чинника стабілізації лісових екосистем; надано практичні пропозиції щодо перспективи господарського використання виду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці комплексу заходів щодо збереження і відтворення популяції зубра європейського у межах Поділля як важливого чинника сталого розвитку регіону

Результати дослідження апробовано в:

Гречковський В.О., Серебряков В.В. Особливості відновлення української популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) / Збірник статей викладачів, вчителів, студентів ступеня вищої освіти “магістр” та здобувачів наукового ступеня “доктор філософії” “Еколого-збалансований розвиток суспільства: стан, проблеми, перспективи: науково-методичне видання”. Редкол.: О.В. Мудрак (гол. ред.) та ін. Вінниця: КЗВО “ВАБО”, 2021. Випуск №3. С. 40-44.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
“ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”

Кафедра екології, природничих та математичних наук

**ЕКОЛОГО-ЗБАЛАНСОВАНИЙ
РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**
ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Випуск 3

Вінниця – 2021

На виконання **першого розділу** у магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто ареал поширення популяції зубра європейського (*bison bonasus*) в Україні.

Встановлено історію заселення та поширення зубра (*Bison bonasus*) на території України

Проаналізовано шляхи збереження та необхідності підвищення охоронної категорії зубра в Червоній книзі України до категорії «вразливий вид», запропоновано створити Національний природний парк «Центральне Поділля, площею 53 250 га, де буде охоронятися зубр європейський (*Bison bonasus*) в межах Подільського регіону.

На виконання **другого розділу** у магістерській роботі розглянуто умови та методика проведення дослідження структури популяції зубра європейського (*Bison bonasus*).

Подано загальну характеристику популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) на території Східного Поділля.

Встановлено природні умови території поширення виду і хвороби, які впливають на скорочення популяції.

На виконання **третього завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі було розглянуто еколого-біологічну оцінку стану популяції зубра європейського (*Bison bonasus*) на території Поділля та заходи щодо її збереження:

- 1) проаналізовано статеву-вікову структуру субпопуляції;
- 2) розглянуто «Положення про порядок обліку, паспортизацію та видачі дозволів на переселення, добування (відлов, відстріл) з метою селекції зубрів»;

З'ясовано, що за певної необхідності можуть встановлюватись й інші нормативи і показники щодо збереження популяції зубра європейського.

Встановлено, що основними вимогами щодо забезпечення та відновлення субпопуляції доцільно провести такі: боротьба з браконьєрством, розширити кормову базу за рахунок підсадок, збереження сприятливих для виду природних умов, проведення лісовідновлювальних робіт.

Загальний вигляд зубра європейського
(*Bison bonasus*)

Висновки

1. Зважаючи на свою вразливість, зубр (*Bison bonasus*) занесений до Міжнародної Червоної книги, Європейського Червоного Списку, Додатку III Бернської конвенції, Червоної книги України, регіонально-рідкісний вид. Зокрема, різко скорочується чисельність зубра в Україні: 1992 р. їх було 685 особин, 1995 р. – 659 голів, 2000 р. – 405 голів, 2004 – 325 голів, 2005 р. – 303 особини. Станом на 2020 р. зубрів стало менше 255, тобто чисельність знизилася за 15 років утричі.
2. Популяцію зубра (*Bison bonasus*) започаткували в мисливських угіддях на території Поділля з 1979 році, коли завезли 6 особин (4 самки і 2 самці) із ДМГ «Цуманське» Волинської області. У наступні 1990-2020 роки чисельність зубрів зросла з 47 (1990 р.) до 101 (2020 р.) особин. Ріст чисельності викликав розширення ареалу виду. При цьому нові території освоюються не лише окремими тваринами, але й групами. Таким чином, в порівнянні з початковим ареалом у 5,5 тис. га лісових угідь, до 2006 року ареал зріс до 20 тис. га лісових та польових угідь.
3. За даними останнього обліку, популяція зубрів на території Поділля нараховує 90 особин. Статевовіковий стан наступний: молодняк до 1 року — 7 голів, тварини віком до 2-х років – 18 голів, дорослі самки – 36 та дорослі самці – 29 голів. Малочисельні групи та одинаки тимчасово зустрічаються також і на території мисливських угідь районних організацій УТМР під час сезонних кочівель. Упродовж останніх п'яти років спостерігаються постійні міграції невеликих груп тварин до двадцяти особин на відстань, значно віддалену від постійних місць проживання. Зубри появлялися в Летичівському і Старокостянтинівському районах Центрального Поділля. Подальша доля тварин, які мігрували за межі Східного Поділля, невідома. Постійний ареал перебування складає 10,8 тис. га лісових угідь та біля 10 тис. га польових угідь, прилеглих до лісових урочищ.

4. Наразі на території Поділля загрози знищення зубрів не існує. Висока щільність тварин та інтенсивний розвиток високопродуктивного лісового і сільського господарства призводять до зменшення факторів, екологічно важливих для зубра, що примушує зубрів до міграцій на великі відстані. При існуючій системі утримання зубрів, коли основна їх чисельність зосереджена в одному районі і перевищує оптимальні, дуже великий ризик виникнення епізоотій і масової смертності.

5. Для збереження Уладівської субпопуляції (101 особини) на території Поділля необхідно створити НПП «Центральне Поділля», площею 53 250 га з відповідним функціональним зонуванням території. При цьому створювати нові заповідні об'єкти і території як осередки збереження й відтворення субпопуляції зубра європейського (*Bison bonasus*) як на території Поділля, так і на території всієї України:

- для зменшення впливу виду на біоценоз необхідно проводити біотехнічні заходи (насадження кормових угідь, заготівля сіна, підсадка в монокультури кормових сортів із значною біологічною продуктивністю, підгодівля тварин тощо);
- з метою запобігання інбридингу завезти з інших субпопуляцій країни нових плідників. Наразі субпопуляція розмножується «сама в собі». У минулі роки були зафіксовані випадки народження зубренят з патологією, що призводило до смерті;
- для збереження виду необхідно посилити охорону з боку користувачів мисливських угідь у межах усього ареалу поширення (оселищ);
- у подальшому є перспективи господарського використання зубра як трофейного звіра.

Дякую за увагу!